

Dr. Fran Jesenko (1875–1932) v Aleji zaslužnih Ločanov¹

Dr. Fran Jesenko, profesor botanike na Univerzi v Ljubljani / Marina Pintar



Spoštovani,
dovolite, da vam najprej prenesem pozdrave prof. dr. Emila Erjavca, dekana Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, ki me je pooblastil, da na tem dogodku govorim ne le v svojem, temveč tudi v imenu Biotehniške fakultete, ki je idejno podprla postavitev kipa prof. dr. Frana Jesenka v Aleji zaslužnih Ločanov.

Zaradi izjemne pomembnosti dela prof. dr. Frana Jesenka je Biotehniška fakulteta po njem poimenovala priznanja, ki jih vsako leto na obletnico njegovega rojstva, tj. 14. marca, slavnostno podeljuje za največje dosežke na področju pedagoške, raziskovalne in strokovne dejavnosti s področja biotehniških ved. Z oddelki agronomija, biologija, gozdarstvo, krajinska arhitektura, lesarstvo, zootehnika in živilska tehnologija ter s študijema mikrobiologija in bioteh-

1 Nagovora ob odkritju spomenika dr. Franu Jesenku v Šolski ulici, Škofja Loka, 4. 12. 2018.

nologija pokrivamo vsa znanstvena in strokovna področja, na katerih je slavni someščan in rojak deloval.

Leta 1900 je Fran Jesenko na Dunaju doktoriral s področja naravoslovja. Služboval je na Dunaju in v Zagrebu ter leta 1921 postal prvi redni profesor za botaniko na Univerzi v Ljubljani. Raziskovalno delo je začel na področju floristike, kasneje se je usmeril v preučevanje fiziologije rastlin, vsekakor pa sta bili genetika in žlahtnjenje tisti dve področji, ki sta njegovemu raziskovalnemu delu dali poseben pečat.

Njegovo raziskovalno in strokovno delo izpred sto let je zelo aktualno tudi v današnjih časih. Bil je eden prvih na svetu, ki mu je s pomočjo kromosomskega inženiringa, kombinacije dveh vrst – pšenice in rži –, uspelo dobiti novo rastlinsko vrsto. S tem je postavil temelje za razvoj nove vrste žita, imenovane tritikala, posebej primerne za podnebno manj ugodna območja oziroma potencialno vedno bolj aktualne v napovedovanih razmerah podnebnih sprememb. Dosežek je po pomenu primerljiv s sedaj aktualnimi genskimi tehnologijami, katerih rezultati, gensko spremenjeni organizmi, vznemirjajo mnenja strokovne in laične javnosti.

Prof. dr. Fran Jesenko je bil tudi eden najbolj vnetih zagovornikov in soustvarjalcev Triglavskega narodnega parka in se je zavedal pomena pestrosti rastlinskega in živalskega sveta – biodiverzitete, katere nujnost ohranjanja so Združeni narodi pred leti zajeli v določitvi enega od 17 ciljev trajnostnega razvoja, h katerim naj bi se zavezalo človeštvo za lastno preživetje.

Bil je prvi, ki je v slovenskem prostoru opozarjal na vpliv preveč intenzivnega kmetijstva na okolje, kar ostaja aktualen izziv za raziskovalce, stroko in prakso tudi danes, ko se vedno bolj zavedamo hkratnega pomena lokalno pridelane hrane in tudi čistega okolja za naše zdravje.

In naj na koncu izrazim še svoje osebno veselje in občutek ponosa, da sem ena ne tako številnih kolegic in kolegov, ki v kombinaciji zasebno-službeno povežemo Škofjo Loko, rojstni kraj prof. dr. Frana Jesenka, in katerega prebivalci smo toliko generacij za njim tudi mi, in Biotehniško fakulteto v Ljubljani – naše skupno mesto izpolnjevanja profesionalnega poslanstva.

Dr. Fran Jesenko – naravovarstvenik in eden od utemeljiteljev smučarskega športa / Marjan Luževič

Hvala za čast, da lahko spregovorim ob odkritju spomenika dr. Franu Jesenku. V imenu vseh, ki smo v minulih dvajsetih letih vložili pobude za spomenik – leta 1998 Jure Svobljak z Občine Škofja Loka in dr. Polona Jamnik z Biotehniške fakultete, leta 2007 dr. France Megušar z iste fakultete, istega leta tudi Planinsko društvo Škofja Loka, leta 2018 pa Odbor za muzej športa in Muzejsko društvo Škofja Loka –, se najprej zahvaljujem vsem, ki ste podprli pobudo za današnje slavlje, predvsem občinskemu svetu in županu osebno, vsem, ki ste razumeli pomen Jesenkovega dela.



Doprsni kip dr. Frana Jesenka sta odkrila njegov avtor akad. kipar Metod Frlic (levo) in mag. Miha Ješe, župan. (foto: Tone Štamcar)

K življenju in delu dr. Frana Jesenka dodajam nekaj dejstev o njegovem zanimanju za smučarski šport. Ta je, v veliki meri po njegovi zaslugi, postajal tako rekoč narodotvorni šport že v njegovem času, še bolj pa v naslednjih desetletjih, s podvigi skakalcev v Planici in z uspehi alpskih smučarjev.

Ko je akad. kipar Metod Frlic v njegov lik vgradil žitni klas, bi temu, če se malo pošalim, lahko dodal tudi smuči.

Iz zgodovinskih virov Aleša Gučka, velikega poznavalca zgodovine smučanja, povzemam nekaj dejstev o Jesenku kot zavzetem delavcu pri postavljanju temeljev smučarskega športa.

Smučanje kot športna dejavnost se je pri nas začelo pojavljati ob koncu 19. stoletja, zanj pa se je navduševalo predvsem meščanstvo. Smučanje je ljudski šport postajalo po 1. svetovni vojni, za takšen razmah pa je imela zelo pomembne zasluge Jugo-

slovanska zimsko-športna zveza (JZŠZ), ki so jo ustanovili 13. avgusta 1922 v Ljubljani. Njen prvi predsednik je postal dr. Fran Jesenko, ki se je za smučanje navdušil med študijskim bivanjem na Norveškem in Švedskem. Za tajnika zveze je dr. Jesenko pridobil Josa Gorca, moža, ki je bil nato v naslednjih letih ob Stanku Bloudku najbolj zaslužen za gradnjo objektov v Planici.

V novonastali državi, ki je imela sedež skoraj vsega v Beogradu, je bila JZŠZ edina zvezna športna organizacija, ki je imela sedež v Sloveniji. To je bila osnova, na kateri se je zgradila zavest o smučanju kot slovenskem nacionalnem športu.

Že leta 1923 je bila JZŠZ v Pragi sprejeta v Mednarodno smučarsko zvezo (FIS). Na tem zasedanju je dr. Jesenko v svojem govoru izpostavil večstoletno tradicijo smučanja in citiral Valvasorjev opis smučanja na Blokah (1689). V govoru je tudi poudaril, da smučanje pri nas postaja množično, saj je v JZŠZ včlanjenih že 50 klubov iz vse Jugoslavije, med njimi je velika večina slovenskih.

JZŠZ je pod vodstvom dr. Frana Jesenka v svoj program zapisala, da ima smučanje zanj »narodni značaj«, v njem so zajete turiztika, vojaška in šolska vzgoja. Tekmovalnega značaja smučanja niso poudarjali kot najpomembnejšega, vendar pa so ga upoštevali. JZŠZ je s svojim delovanjem prepričala še sokolsko organizacijo, tudi

v Škofji Loki je leta 1929 nastala močna smučarska sekcija. Tudi smučanje je sokolom ob siceršnjem poudarjanju jugoslovanstva postalo slovenski narodnotvorni dejavnik.

Član upravnega odbora JZŠZ je bil že v letu 1922 tudi Rudolf Badjura, ki je kasneje postal izredno plodovit pisec turističnih in planinskih vodnikov ter tudi smučarske publicistike. Smučanje je videl kot *»izpolnitev turisticke v zimskem času«*, zavračal pa je tekmovalno smučanje in zaradi tega je iz JZŠZ leta 1924 izstopil.

JZŠZ je kmalu postala tudi baza za učenje vojaštva. Karel Tauber, kapetan iz Ljubljane, je bil poveljnik vojašnice v Škofji Loki. Sicer je bilo smučanje v Kraljevini SHS, kjer je vojska izšla predvsem iz tradicije srbske vojske, oficirjem popolna neznanka, zato je logično, da so najštevilnejše pobude in znanje prišli iz slovenskih vrst. Tauber je bil tudi učitelj smučanja ter odbornik JZŠZ. Bil je velik prijatelj Josa Gorca in dr. Frana Jesenka, zato so zelo aktivno sodelovali pri smučarskih projektih civilistov in vojakov. Planinski polk v škofjeloški vojašnici je bil tedaj center vojaškega usposabljanja smučarskih veščin, pozimi so se zadrževali predvsem na Pokljuki; v zimi 1924 je smučarski tečaj opravilo 110 oficirjev. Tauber je vojake vodil v sredogorje, v belih maskirnih oblekah so se povzpeli celo na Kredarico. Organiziral je tudi vojaške tekme in na fotografiji udeležencev tekme v letu 1931 Aleš Guček duhovito ugotavlja, da nobeden od tekmovalcev ni imel brk – verjetno so tekmovali predvsem slovenski vojaki in oficirji.

Domači smučarski trenerji niso imeli nobenih znanj in izkušenj za mednarodni nivo tekem, zato sta dr. Fran Jesenko in Joso Gorec povabila Norvežana Torlafa Hanssna, da je v zimi 1927–1928 treniral reprezentanco v tekih za olimpijske igre leta 1928 v St. Moritzu.

Poslanstvo Jugoslovanske zimsko-športne zveze po zaslugi vodilnih odbornikov ni bilo predvsem tekmovalno smučanje, kot je to v sedanjosti Smučarski zvezi Slovenije. Bilo je v spodbujanju *»množičnosti pristočasnega smučanja z izboljšanjem znanja tehnike«*. Številni tečaji za mladino in odrasle so bili po 1. svetovni vojni organizirani pod okriljem JZŠZ, šele kasneje so se vključili še klubi in smučarske šole. Odbor JZŠZ si je skupaj z dr. Franom Jesenkom prizadeval širiti smučarski šport tudi med ženske; v bližini Kamnika je bila sredi dvajsetih let tekma v smučarskem teku za dame.

Zanimivo je, da se je za smučanje navdušil tudi kralj Aleksander I. Zaprošil je Jugoslovansko športno zvezo, naj najde učitelja smučanja, ki bo te veščine učil prestolonaslednika Petra; učitelj naj bi bil oficir. Ker je imel kapetan Tauber najbrž druge obveznosti, so odborniki predlagali Staneta Pelana, ki je bil odličen učitelj smučanja in tudi rezervni oficir. Pelan je mladega Petra učil na Bledu, kjer so imeli dvorec, šli pa so tudi na Pokljuko.

Dr. Fran Jesenko je bil tudi velik ljubitelj gora. Planinsko društvo Škofja Loka je že leta 2007 dalo pobudo za Jesenkovo obeležje v aleji, kustos Jože Mihelič iz Triglavskega narodnega parka (TNP) pa je že tedaj obljubil Jožetu Stanoniku in akad. kiparju Metodu Frlicu skalni podstavek za kip; letos je bila ta obljuba realizirana.



Nagrobna spominska plošča dr. Franu Jesenku (nekoč na pokopališču v Stari Loki, sedaj v Loškem muzeju Škofja Loka).

V nišo je arhitekt Jože Plečnik umestil prekrížana ključa, ki sta kot cehovski znak visela na vratih Jesenkovič v Karlovcu. Jesenki so bili znameniti baročni ključavničarji; med drugim so izdelali tudi imenitno kovano ograjo pred glavnim oltarjem cerkve Marijinega oznanjenja v Crngrobu. (informacija in foto: Alojzij Pavel Florjančič)

In potem sta nadaljevala z utemeljevanjem, zakaj kdo hodi v gore.

Dr. Klement Jug se je v triglavski steni smrtno ponesrečil leta 1924, dr. Fran Jesenko pa je 12. julija 1932 zdrsnil na poti s Komarče, si zlomil hrbtenico in dva dni kasneje v ljubljanski bolnici umrl.

V Jutru je bilo 15. 7. 1932 zapisano: *Kakor si je bil zapisal njegov praded na svoj nagrobni kamen, tako je želel pokojnik, da se tudi njemu zapiše: »Človek kakor trava rase, da se v jeseni pokosi ...«*. In njegove zadnje besede so bile: *»Težko je pustiti delo!«*

To in še veliko več je bil naš rojak dr. Fran Jesenko.

Znano je, da je bil dr. Fran Jesenko med snovalci TNP, saj je s svojimi študenti že leta 1924 označil območje Alpskega varstvenega parka med Komarčo in Hribaricami, zanj pa je kot prvi uporabljal ime Triglavski narodni park; to ime se je sicer uradno začelo uporabljati šele leta 1961. Dr. Jesenko je bil velik zagovornik varstva žive in nežive narave v parku in njihovega sožitja, bil je naravovarstvenik v žlahtnem in sodobnem pomenu v odnosu do naravnega okolja.

Vladimir Bartol, avtor *Alamuta*, je leta 1933 v reviji *Naš obzor* opisal srečanje dr. Klementa Juga, strastnega iskalca resnice ter nepopustljivega plezalca, in dr. Frana Jesenka, in sicer na poti pod Češko kočo; povzemam tri odstavke iz njunega dialoga:

»Jug: Salabolt! Da morajo biti ture po teh vaših Kamniških tako kratke! Človek pride komaj v tir, pa je že pred kočo. Prava miniatura resnih planin.

Jesenko: Ko vas gledam takole divjati po hribih, si mislim, da je pravo čudo, če človek tako malo skrbi za svoje zdravje.

Jug: V društvu za gojitev nedelj-ske ali filistrske turisticke zares nisem.«